

Datum van
inontvangstneming

:

22/03/2022

Zaak C-810/21

Samenvatting van het verzoek om een prejudiciële beslissing krachtens artikel 98, lid 1, van het Reglement voor de procesvoering van het Hof

Datum van indiening:

20 december 2021

Verwijzende rechter:

Audiencia Provincial de Barcelona (Spanje)

Datum van de verwijzingsbeslissing:

9 december 2021

Appellante:

Bankia, S.A.

Geïntimeerden:

WE

XA

Voorwerp van de procedure in het hoofdgeding

Consumentenbescherming – Overeenkomst inzake hypothecair krediet – Beding betreffende de kosten die verbonden zijn aan de overeenkomst – Oneerlijk beding – Terugbetalingsvordering na de nietigverklaring van dat beding – Verjaring – Aanvangspunt voor de berekening van die verjaringstermijn

Voorwerp en rechtsgrondslag van het verzoek om een prejudiciële beslissing

Verzoek om een prejudiciële beslissing over de uitlegging van Unierecht – Artikel 267 VWEU – Verenigbaarheid van een nationale bepaling met richtlijn 93/13/EEG – Gelijkwaardigheidsbeginsel en doeltreffendheidsbeginsel

Prejudiciële vragen

1) Is het verenigbaar met artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn [93/13/EEG] dat voor het instellen van een terugbetalingsvordering in het kader van de ongedaanmaking van de gevolgen van een nietig verklaard beding dat de kredietnemer verplicht de kosten voor het sluiten van de overeenkomst te dragen, een verjaringstermijn van tien jaar geldt die begint te lopen vanaf het tijdstip waarop het beding geen werking meer heeft omdat de laatste op die kosten betrekking hebbende betaling is verricht en de consument op dat moment kennis heeft gekregen van de feiten op grond waarvan het beding oneerlijk is, of is het noodzakelijk dat de consument over nadere informatie beschikt omtrent de juridische beoordeling van de feiten?

Indien kennis van de juridische beoordeling van de feiten noodzakelijk is, moet de aanvang van de verjaringstermijn dan afhankelijk worden gesteld van het bestaan van vaste rechtspraak over de nietigheid van het beding of mag de nationale rechter ook rekening houden met andere omstandigheden?

2) Wanneer moet de consument, gelet op de lange verjaringstermijn van tien jaar die voor het instellen van de terugbetalingsvordering geldt, in staat worden geacht op de hoogte te zijn van het oneerlijke karakter van het beding en van de rechten die de richtlijn hem verleent: voordat de verjaringstermijn begint te lopen of voordat de verjaringstermijn verstrijkt?

Jurisprudentie en aangevoerde bepalingen van Unierecht

Arrest van het Hof van Justitie van 16 juli 2020, Caixa Bank en Banco Bilbao Vizcaya Argentaria (C-224/19 en C-259/19, EU:C:2020:578).

Arrest van het Hof van Justitie van 9 juli 2020, SC Raiffeisen Bank en BRD Groupe Société Générale (C-698/18 en C-699/18, EU:C:2020:537).

Arrest van het Hof van Justitie van 10 juni 2021, BNP Paribas Personal Finance (C-776/19 tot en met C-782/19, EU:C:2021:470).

Arrest van het Hof van Justitie van 22 april 2021, Profi Credit Slovakia (C-485/19, EU:C:2021:313).

Richtlijn 93/13/EEG van de Raad van 5 april 1993 betreffende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten.

Artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1.

Jurisprudentie en bepalingen van nationaal recht

Arrest van de Tribunal Supremo (hoogste rechterlijke instantie, Spanje) van 16 december 2009, nr. 792/2009, ES:TS:2009:8466.

Arrest van de Tribunal Supremo van 9 mei 2013, nr. 241/2013, ES:TS:2013:1916.

Arrest van de Tribunal Supremo van 23 december 2015, nr. 705/2015, ES:TS:2015:5618.

Código Civil de Cataluña (burgerlijk wetboek van Catalonië, Spanje):

Artikel 121-23: „De verjaringstermijn van een vordering begint te lopen wanneer deze bestaat en opeisbaar is en de vorderingsgerechtigde de omstandigheden waarop de vordering steunt alsook de persoon tegen wie de vordering kan worden ingesteld, kent of redelijkerwijze kan kennen.”

Artikel 121-11 bepaalt dat tot de oorzaken van stuiting van de verjaringstermijn met name behoren het instellen van een vordering of het starten van een buitengerechtelijke procedure.

Código Civil español (burgerlijk wetboek van Spanje). Artikel 1303: „Wanneer een verbintenis nietig is verklaard, zijn de partijen bij de overeenkomst verplicht tot wederzijdse teruggave van de zaken waarop de overeenkomst betrekking had, alsmede van de door deze zaken voortgebrachte vruchten en van de prijs vermeerderd met rente, behalve in de gevallen als bedoeld in de hiernavolgende artikelen.”

Korte uiteenzetting van de feiten en de procedure in het hoofdgeding

- 1 In eerste aanleg hebben thans geïntimeerden bij de rechter verzocht om nietigverklaring van een beding volgens welke de kredietnemers alle kosten moeten betalen die voortvloeien uit de sluiting van de overeenkomst inzake hypothecaire lening die zij zijn aangegaan bij BANKIA, S.A., thans appellante. Zij vorderden tevens terugbetaling van de in dit verband betaalde bedragen.
- 2 BANKIA, S.A. verzette zich tegen de vordering, met het argument dat deze verjaard was, aangezien de termijn van 10 jaar die daarvoor in het burgerlijk wetboek van Catalonië is vastgesteld, verstreken was. De overeenkomst is gesloten op 4 februari 2004, en de laatste factuur voor de kosten ten laste van de consument, die overeenkomen met de afhandelingskosten, is door de kredietnemers betaald op 4 mei 2004. Vanaf deze laatste datum heeft het beding geen effect meer. De vordering is dus bijna 14 jaar later ingesteld, namelijk op 16 januari 2018.
- 3 Bij vonnis van 23 september 2020 heeft de Juzgado de Primera Instancia n.º 50 de Barcelona (rechtbank in eerste aanleg nr. 50 Barcelona, Spanje) de exceptie van verjaring van de vordering verworpen en de kredietinstelling veroordeeld tot terugbetaling aan thans geïntimeerden van het bedrag van de betaalde kosten, bestaande uit notaris-, registratie- en afhandelingskosten (468,48 EUR).

- 4 BANKIA. S.A., thans appellante, heeft tegen deze uitspraak hoger beroep ingesteld, ingeschreven onder nr. 560/2021, wederom stellende dat de vordering is verjaard.
- 5 Bij de verwijzende rechter zijn drie andere hogere beroepen aanhangig (nr. 565/2021, nr. 874/2021 en nr. 651/2021) op grond van identieke vorderingen, waarbij de betrokkenen de nietigheid hebben ingeroepen van het beding waarbij aan kredietnemers de betaling wordt toegerekend van de kosten voor het afsluiten van met kredietinstellingen aangegane hypothecaire leningen, alsook om terugbetaling van de in dat verband gemaakte kosten hebben verzocht. In alle hogere beroepen stellen de betrokken kredietinstellingen dat de vordering is verjaard wegens het verstrijken van de in het Catalaanse burgerlijk wetboek gestelde termijn van 10 jaar.
- 6 Hoger beroep nr. 565/2021 (voorwerp van het verzoek om een prejudiciële beslissing in zaak C-811/21) betreft een op 20 januari 2004 met BANCO BILBAO VIZCAYA ARGENTARIA, S.A., appellante, gesloten overeenkomst inzake een hypothecaire lening. De consument betaalde de laatste factuur voor afhandelingskosten op 15 maart 2004. Vanaf deze laatste datum heeft het daarop betrekking hebbende beding geen effect meer. De vordering is bijna 14 jaar later ingesteld, namelijk op 16 januari 2018. Bij uitspraak in eerste aanleg werd de exceptie van verjaring van de vordering verworpen en werd de kredietinstelling veroordeeld tot terugbetaling van de door de consument betaalde kosten van de overeenkomst (notaris-, registratie- en afhandelingskosten) (499,61 EUR).
- 7 Hoger beroep nr. 874/2021 (waarop het verzoek om een prejudiciële beslissing in zaak C-813/21 ziet) betreft een op 14 juli 2006 met Banco Sabadell gesloten overeenkomst inzake een hypothecaire lening. De consument heeft de laatste factuur voor afhandelingskosten op 4 oktober 2006 betaald. Vanaf deze laatste datum heeft het desbetreffende beding geen effect meer. Thans appellanten in die zaak zijn op 15 november 2017 een buitengerechtelijke procedure gestart tegen de bank en ook de gerechtelijke procedure is 11 jaar later aanhangig gemaakt, namelijk op 15 december 2017. In het vonnis in eerste aanleg werd de exceptie van verjaring van de vordering gegrond verklaard en werd het beding enkel nietig verklaard. Thans appellanten in die zaak betwisten de verjaring van de vordering tot teruggave.
- 8 Hoger beroep nr. 651/2021 (waarop het verzoek om een prejudiciële beslissing in zaak C-812/21 betrekking heeft) betreft de op 17 december 2004 met BANCO SANTANDER, S.A., thans appellante, gesloten overeenkomst inzake hypothecair krediet. De consument betaalde de laatste factuur voor afhandelingskosten op 18 maart 2005. Vanaf deze laatste datum heeft het beding geen effect meer. De rechtsvordering werd bijna 13 jaar later ingesteld, namelijk op 12 september 2017. Bij uitspraak in eerste aanleg werd de exceptie van verjaring verworpen en werd de kredietinstelling veroordeeld tot terugbetaling van de door de consument betaalde contractkosten (notaris-, registratie- en afhandelingskosten) (589,60 EUR).

Voornaamste argumenten van partijen in het hoofdgeding

- 9 Geïntimeerden betogen dat het betrokken contractuele beding nietig is wegens het oneerlijke karakter ervan en voeren in het kader van het verzoek om een prejudiciële beslissing de argumenten aan die zij rechtens passend achten.
- 10 Appellante stelt dat de vordering is verjaard door het verstrijken van de in het Catalaanse burgerlijk wetboek gestelde termijn van tien jaar, en heeft in verband met het verzoek om een prejudiciële beslissing haar standpunt naar voren gebracht.

Korte motivering van het verzoek om een prejudiciële beslissing

- 11 Het Catalaanse burgerlijk wetboek voorziet in een algemene verjaringstermijn van 10 jaar voor de instelling van vorderingen. Deze termijn gaat in op het moment dat de vorderingsgerechtigde de omstandigheden waarop de vordering is gebaseerd, kent of redelijkerwijs kan kennen, en wordt overeenkomstig het voornoemde wetboek met name gestuit door het aanhangig maken van een gerechtelijke procedure of starten van een buitengerechtelijke procedure.
- 12 Het Hof van Justitie van de Europese Unie (Hof) heeft zich met betrekking tot nietig verklaarde kostenbedingen reeds uitgesproken over de vraag of een verjaringstermijn voor de terugbetalingsvordering of ongedaanmakingsvordering verenigbaar is met richtlijn 93/13. In dit verband heeft het Hof in zijn arrest van 16 juli 2020 in zaak C-224/19, dat is gewezen naar aanleiding van prejudiciële vragen van twee Spaanse rechterlijke instanties, geoordeeld dat „artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13 aldus moeten worden uitgelegd dat zij zich er niet tegen verzetten dat de vordering tot terugbetaling van de bedragen die uit hoofde van een nietig verklaard oneerlijk contractueel beding zijn betaald, wordt onderworpen aan een verjaringstermijn, voor zover het aanvangspunt en de duur van deze termijn het in de praktijk niet onmogelijk of uiterst moeilijk maken voor de consument om zijn recht op terugbetaling in rechte uit te oefenen” (punt 92).
- 13 De oplossingen die de verschillende rechterlijke instanties in het licht van het genoemde arrest van het Hof hebben gekozen, lopen evenwel uiteen. Volgens sommige rechterlijke instanties is de terugbetalingsvordering immers niet onderhevig aan verjaring of kan de verjaringstermijn pas worden berekend vanaf het tijdstip waarop het betreffende beding door de rechter nietig is verklaard, terwijl volgens andere de verjaringstermijn moet worden berekend vanaf het tijdstip waarop de overeenkomst is gesloten of de kosten zijn betaald. Er zijn ook tussenformules aangenomen, zoals de berekening van de verjaringstermijn vanaf het belangrijke arrest van de Tribunal Supremo van 9 mei 2013 over het bodemrentebeding of vanaf het arrest van de Tribunal Supremo van 23 december 2015 over de nietigheid van het kostenbeding. De verwijzende rechter heeft van meet af aan geoordeeld dat de termijn moet worden berekend vanaf de betaling van de laatste factuur.

- 14 In zijn arrest van 9 juli 2020, C-698/18 en C-699/18, heeft het Hof geoordeeld dat „artikel 2, onder b), artikel 6, lid 1, en artikel 7, lid 1, van richtlijn 93/13 aldus moeten worden uitgelegd dat zij zich niet verzetten tegen een nationale regeling die bepaalt dat de vordering tot nietigverklaring van een oneerlijk beding in een consumentenovereenkomst niet verjaart, maar die een verjaringstermijn stelt voor het instellen van de vordering die ertoe strekt de uit die nietigverklaring voortvloeiende terugbetalingsplicht te doen gelden, voor zover die termijn niet ongunstiger is dan die welke voor soortgelijke nationale vorderingen geldt (gelijkwaardigheidsbeginsel), en voor zover de uitoefening van de door het Unierecht en in het bijzonder door richtlijn 93/13 verleende rechten daardoor in de praktijk niet onmogelijk of uiterst moeilijk wordt gemaakt (doeltreffendheidsbeginsel)”.

- 15 In punt 60 van hetzelfde arrest stelt het Hof dat „[w]at om te beginnen het doeltreffendheidsbeginsel betreft, [...] het vaste rechtspraak [is] dat de vraag of een nationale bepaling het onmogelijk of uiterst moeilijk maakt om het Unierecht toe te passen, moet worden onderzocht rekening houdend met de plaats van die bepaling in de gehele procedure voor de verschillende nationale instanties en met het verloop en de bijzondere kenmerken van die procedure. Daartoe moet in voorkomend geval rekening worden gehouden met de beginselen die aan het nationale stelsel van rechtspleging ten grondslag liggen, zoals de bescherming van de rechten van de verdediging, het rechtszekerheidsbeginsel en het goede verloop van de procedure [...]”.

- 16 In punt 61 van dat arrest bepaalt het Hof dat het onderzoek van de kenmerken van de verjaringstermijn „onder meer betrekking [moet] hebben op de duur van deze termijn en de wijze waarop deze termijn moet worden toegepast, waaronder ook begrepen de wijze waarop voormelde termijn ingaat”.

- 17 De twee fundamentele criteria om te bepalen of de verjaringstermijn in overeenstemming is met het doeltreffendheidsbeginsel van het recht van de Unie, betreffen derhalve de duur van de verjaringstermijn en de regels voor het bepalen van het aanvangspunt van de verjaringstermijn.

- 18 Wat de duur van de verjaringstermijn betreft, deze moet volgens het Hof „toereikend [zijn] om de consument in staat te stellen een doeltreffend rechtsmiddel voor te bereiden en in te stellen” (arresten van 9 juli 2020, C-698/18, en 10 juni 2021, C-776/19–C-782/19). Uit het arrest van 16 juli 2020 (C-224/19 en C-225/19) blijkt dat „[h]et Hof [...] reeds [heeft] verklaard dat een verjaringstermijn van drie jaar [...] of van twee jaar [...] in overeenstemming is met het doeltreffendheidsbeginsel [en dat] [d]erhalve moet worden geoordeeld dat, onder voorbehoud van het door de verwijzende rechter te verrichten onderzoek van de in punt 85 van [dat] arrest genoemde elementen, een vijfjarige verjaringstermijn voor een vordering tot terugbetaling van de bedragen die zijn voldaan uit hoofde van een nietig verklaard oneerlijk beding, in beginsel niet van dien aard lijkt te zijn dat de uitoefening van de door richtlijn 93/13 verleende rechten daardoor in de praktijk onmogelijk of uiterst moeilijk wordt”.

- 19 De verwijzende rechter in deze zaak is dan ook van oordeel dat de verjaringstermijn van tien jaar van het Catalaanse burgerlijk wetboek in overeenstemming is met het doeltreffendheidsbeginsel.
- 20 De vaststelling van het beginpunt voor de berekening van die periode (dies a quo) is echter twijfelachtig. Dienaangaande heeft het Hof in punt 90 van het arrest in zaken C-224/19 en C-225/19 geoordeeld dat „rekening [moet] worden gehouden met de mogelijkheid dat de consument zich niet bewust is van het oneerlijke karakter van een beding in een hypothecaire leningsovereenkomst of de omvang van zijn uit richtlijn 93/13 voortvloeiende rechten niet ten volle beseft”. Dit impliceert dat de termijn overeenkomstig de nationale wetgeving aldus moet worden berekend dat de gemiddelde consument in staat is om zich bewust te worden van het bestaan van het oneerlijke beding en vervolgens een vordering tot nietigverklaring daarvan in te stellen.
- 21 Aan het beding dat de kredietnemer belast met alle kosten voor de totstandkoming van de overeenkomst wordt volledige uitvoering gegeven op het moment dat de consument de laatste factuur betaalt. Op dat moment weet de consument dat hij alle kosten voor de totstandkoming van de overeenkomst op zich neemt en wat de totale kosten daarvoor bedragen, waarbij het niet nodig is dat de overeenkomst uitgevoerd en voltooid wordt om de consument in staat te stellen het bedrag terug te vorderen dat hij zijns inziens ten onrechte heeft betaald. Derhalve is het niet voldoende om de datum van sluiting van de overeenkomst te hanteren, aangezien de kredietnemer op dat tijdstip slechts een voorschot verstrekt ter dekking van de kosten, die nog niet zijn voldaan.
- 22 In het arrest van 22 april 2021 (C-485/19) heeft het Hof geoordeeld dat „kredietovereenkomsten zoals die welke in het hoofdgeding aan de orde zijn, over het algemeen een lange looptijd [hebben]. Wanneer de gebeurtenis die de verjaringstermijn van drie jaar doet aanvangen, bestaat in elke door de kredietnemer verrichte betaling – hetgeen de verwijzende rechter dient na te gaan – kan dus niet worden uitgesloten dat de verjaring, althans voor een deel van de verrichte betalingen, reeds vóór de beëindiging van de overeenkomst intreedt, zodat een dergelijke verjaringsregeling de consument systematisch de mogelijkheid kan ontnemen om terugbetaling te vorderen van betalingen die zijn verricht op basis van bedingen die onverenigbaar zijn met voornoemde richtlijnen.” (punt 63)
- 23 Volgens de verwijzende rechter in de onderhavige zaak blijft de door het Hof niet weggenomen twijfel bestaan of de kennis van de consument over het oneerlijke karakter van het beding alleen betrekking heeft op de feiten waarop het oneerlijke karakter ervan is gebaseerd, dan wel ook de juridische beoordeling van die feiten omvat, in aanmerking genomen dat de gemiddelde consument een redelijk geïnformeerde en omzichtige en oplettende persoon is, maar niet noodzakelijk een rechtskundige. Indien de kennis de feiten betreft, zou kunnen worden volstaan met de betaling van de laatste factuur, aangezien het beding op dat moment zijn werking volledig heeft verloren.

- 24 Indien daarentegen de eerbiediging van het doeltreffendheidsbeginsel impliceert dat de consument in staat is zich een juridisch oordeel over deze feiten te vormen, moet worden gespecificeerd over welke informatie de gemiddelde consument moet beschikken, met name of de termijn pas kan worden berekend als er vaste rechtspraak bestaat over het oneerlijke karakter van het beding, dan wel of de nationale rechter rekening kan houden met andere omstandigheden. In het eerste geval zou de consument absoluut zeker zijn van het welslagen van de vordering. Voor zover het doeltreffendheidsbeginsel echter inhoudt dat het instellen van de vordering „mogelijk” of niet „onnodig moeilijk” is, kan het ook voldoende zijn dat de consument weet dat de terugbetalingsvordering kans van slagen heeft. Dezelfde vraag is ook gerezen in andere rechtsstelsels, waar men heeft aanvaard dat de aanvang van de wettelijke verjaringstermijn kan worden uitgesteld indien er jurisprudentie is die openlijk vijandig staat tegenover de ingestelde vordering. Dit is niet het geval in de Spaanse rechtsorde, waar geen rechtspraak bestaat die zich verzet tegen de uit de nietigheid van het onkostenbeding voortvloeiende terugbetalingsvordering. Algemeen wordt immers aangenomen dat de nietigheid van een oneerlijk beding noodzakelijkerwijs betekent dat de uit de toepassing ervan voortvloeiende gevolgen ongedaan worden gemaakt.
- 25 De belangrijke arresten van de Tribunal Supremo van 16 december 2009, 9 mei 2013 en 23 december 2015, waarin verschillende oneerlijke bedingen in consumentenovereenkomsten nietig werden verklaard, zijn voorbeelden van factoren die het mogelijk maken om, wanneer het rechtskader niet inmiddels is gewijzigd, vanuit juridisch of regelgevend oogpunt volledig kennis te nemen van het oneerlijke karakter van het beding en van de omstandigheid dat de terugbetalingsvordering kan worden toegewezen.
- 26 Bovendien moet worden verduidelijkt of kennis van het oneerlijke karakter van het beding en van de omvang van de aan de consument door richtlijn 93/13 verleende rechten moet zijn verkregen voordat de verjaringstermijn overeenkomstig het nationale recht is ingegaan, dan wel voordat deze is verstreken. In het arrest van 10 juni 2021 (C-776/19) bepaalt het Hof dat „een verjaringstermijn slechts verenigbaar kan zijn met het doeltreffendheidsbeginsel wanneer de consument kennis heeft kunnen nemen van zijn rechten voordat deze termijn begint te lopen of is verstreken”. (punt 46) De vraag is relevant gezien de lengte van de verjaringstermijn die is vastgesteld in het Catalaanse burgerlijk wetboek (tien jaar), die langer is dan die van de regeling op nationaal niveau (vijf jaar in artikel 1964 van het Spaanse burgerlijk wetboek); daarnaast is er overeenkomstig artikel 121-14 van het Catalaanse burgerlijk wetboek ook nog de mogelijke stuiting van de verjaringstermijn louter door het starten van een buitengerechtelijke procedure.
- 27 De verwijzende rechter acht het dan ook noodzakelijk om – net als de Spaanse Tribunal Supremo in zijn bij beschikking van 22 juli 2021 gestelde prejudiciële vragen – een nieuwe vraag te stellen teneinde de twijfels over de praktische toepassing van de door het Hof in het arrest van 16 juli 2020 ontwikkelde rechtspraak weg te nemen. Gelet op het verband tussen het onderhavige verzoek

om een prejudiciële beslissing en het verzoek om een prejudiciële beslissing in zaak C-565/21, wordt verzocht om voeging van de twee zaken.